

Відділ наукової реставрації та консервації рідкісних видань

Любов Льода

*завідувач відділу наукової реставрації та консервації рідкісних видань
ЛННБУ ім. В. Стефаника*

Леся Дзендзелюк

*молодший науковий співробітник відділу наукової реставрації та
консервації рідкісних видань ЛННБУ ім. В. Стефаника*

Висвітлено напрями діяльності бібліотеки в галузі збереження документних фондів, включаючи консерваційні, та реставраційні заходи.

Ключові слова: *реставрація, консервація, збереження, мікроклімат, стародруки, рукописні документи.*

Deals with activities in the field of library preservation Document Collections. Starting from the formation of LNB, nearly 50 years restoration work had no proper basis and did not receive appropriate development. Fundamental changes occurred in the late 80 years of the twentieth century. After the organization of restoration and conservation of rare books gradually expanded scope, including both conservation and restoration measures were carried out using the latest achievements of restoration science.

Keywords: *restoration, canning, maintainance, microclimate, starodruki, handwritten documents.*

Освещены направления деятельности библиотеки в области сохранения документных фондов, включая консервационные и реставрационные мероприятия.

Ключевые слова: *реставрация, консервация, хранение, микроклимат, старопечатные, рукописные документы.*

Забезпечення збереженості документних фондів, як одна з функцій бібліотеки, є проблемою багатоаспектною. Вона складається з цілого комплексу заходів, які слугують виконанню основного завдання — надання користувачам необхідної інформації. Щоби повною мірою задовольняти запити читачів, необхідно

враховувати умови, потреби і завдання установи, беручи до уваги також і стан документів.

Виходячи з того, що ЛННБУ ім. В. Стефаніка заснована на базі збірок та колекцій більш як 80 бібліотек, значна частина з яких проіснувала двісті-триста, а то й більше років, стає беззаперечним той факт, що всі вони потребують постійної уваги та турботи для їх збереження.

Проте, майже до кінця 80-х років бібліотека не мала суттєвих досягнень у сфері фахового консерваційного захисту фондів, оскільки не було відповідних структур, спеціалістів, а також належного фінансування.

Документи, наявні в архіві ЛННБУ ім. В. Стефаніка, підтверджують, що питання збереженості фондів неодноразово виникало перед адміністрацією бібліотеки. Консерваційні та палітурні роботи розпочато у бібліотеці ще у 1940 р. Першим кроком у цьому напрямі стало вилучення стародруків, рукописів та архівів із загального фонду бібліотеки [4]. Для збереження фонду працював «кваліфікований» реставратор, «патронований» відділом рукописів, який, крім «десінфекції й десінсекції», займався ще й оправою книг [40], а в 1941 р. при цьому відділі «з метою безпечності праці встановлено палітурню та майстерні» [29]. Деяко пізніше, у 1947 р., роботи зі збереження розпочинаються і в інших підрозділах, а зокрема у відділі стародруків [6], де щороку лише провізорично консервують близько 200 стародрукованих книг [7; 55]. Після оснащення (інсталяції) бібліотеки центральним обігрівом у 1954 р. почались роботи зі збереження книг у секторі резервного та обмінного фонду літератури, де зберігалися тогочасні видання [38; 39]. Суть роботи полягала в упорядкуванні, розкладанні, перевітрянні приміщення книг, «очохлаєнні» (захисному огортанні) їх або у переплетенні. В усіх відділах здійснювали санітарний огляд зібрань, наприклад, працівники кабінету мистецтва на це витрачали чимало часу — до 70 людиноднів. Знищені примірники відбирали і передавали у переплетню [33]. Піонерами реставраційної справи були *А. А. Лемкович* (1940) [65]; *О. В. Дикун* (1948–1965) [13; 14]; *Я. І. Ямелинець* (1966–1970) [15; 16]; *А. Б. Строганова* (1970–1979) [18]; *В. М. Сенькович* (1979) [18] та ін.

За штатним розписом з 1940 р. до 1980 р. постійно працювали лише 2 переплетники, позаяк посади реставратора з 1947 р. немає [64-66], хоча у щорічних звітах на це наголошувалось як на недолік. Щоправда, у цей час впровадили посади технічних бібліотекарів (10 чол.), до обов'язків яких належав нагляд за порядком і чистотою в книгосховищах, забезпечення режиму збереження фондів, а також їх охорони від розкрадання.

Знепилення, дезінфекція, реставрація, переплетення книг — ось перелік операцій, які виконували працівники [47; 48; 53; 54; 63], що підтверджує постійну роботу в галузі збереження фондів. З метою налагодження санітарно-гігієнічних умов праці та збереження книжкових фондів і майна бібліотеки з 29 жовтня 1949 р. запроваджено щомісячний санітарний день [11]. Бібліотекарі очищали фонди від пилу, оглядали майно та вживали заходи для знешкодження шкідників (здійснювали хімічну обробку) [12; 34; 49]. У прийнятих соціалістичних зобов'язаннях кожен відділ подавав докладний перелік робіт із збереження фондів [31; 59; 60].

Низка важливих заходів, вжитих дирекцією в 1955 р., свідчить про серйозне ставлення до умов зберігання та причин пошкодження паперової основи документів. Зокрема, заборонялось застосовувати у бібліотечних роботах силікатний клей, який шкідливо діє на книжки [58]; книгосховища оснащували шторами з метою регулювання світлового режиму; звертали увагу на температурно-вологісний режим зберігання [1]; закупували психрометри і термометри [37]; піднімалось питання опалювальної, вентиляційної систем [1; 57] та необхідності придбання дезінфекційної камери для санітарної обробки старої літератури [51-54].

Згідно із вказівкою комісії Президії АН УРСР у бібліотеці при кабінеті мистецтв було облаштовано фотолабораторію [43]. Ще з 1956 р. в планах, а у 1960 р. на виробничих нарадах обговорювали питання про доцільність лабораторії для створення мікрофільмів старих унікальних книг та інших зношених (переважно періодичних) видань [32; 44; 45; 51; 52]. Розпочалась серйозна робота з метою забезпечення збереженості фондів і найбільш цінних документів — виготовляли їх фотокопії та мікрофільми, а потім і фотокопії для резервного фонду [50]. У 1972 р. була створена фотоофсетна лабораторія [56]. Копіювання і фотографування

рукописних фондів допускалось тільки з дозволу Дирекції бібліотеки. Якщо рукописи особливо цінні, то у користування давали лише їхні копії [41].

Починаючи з 1960 р., питання консервації документів виносяться на методичні семінари [5; 35; 47; 55; 61]. Доповідачами переважно були працівники відділу рукописів О. О. Дзьобан, М. Є. Томашівський, П. Г. Баб'як. Наприклад, це семінари на теми: «Дезинфекція бібліотечних книг і художніх цінностей», «Причини псування і способи покращення збереження документів на пергаментній основі», «Старіння паперу та способи його зберігання» і т. п.

При переході бібліотеки до відомства Міністерства культури УРСР у 1964 р. виникла потреба реорганізації бібліотечної роботи. Необхідним стало розширення діяльності окремих відділів та їх штатів. У зв'язку з тим, що у фондах бібліотеки знаходилася велика кількість видань XVII–XVIII ст., а також газети та журнали, які вимагали негайної реставрації, потрібно було організувати групу реставраторів, про що тодішній директор Є. М. Іванців звернувся з листом до заступника міністра культури УРСР т. В. К. Легкодуха [10]. Проте ця справа не отримала позитивного рішення.

Дирекція Бібліотека неодноразово зверталась до Міністерства культури Української РСР з проханням допомоги створити нормальні умови праці. Не маючи вагомої підтримки, адміністрація бібліотеки розробляла [3] та контролювала [46] виконання «Заходів по забезпеченню збереження фондів», якими передбачено цілу низку важливих робіт з очищення, якісного поліпшення фізичного стану книг, переміщення тощо.

Ще з самого початку заснування бібліотеки планувалось створити «технічні робітні». Тогочасний директор бібліотеки академік В. Г. Шурат планував у 1947–1950 рр. реорганізувати існуючу при бібліотеці переплетню та перетворити її у робітню з реставрації та консервації книжок разом з переплетнею [36]. Персонал робітні мав складатися з 10 чоловік. У 1959 р. комісія президії АН УРСР розглянула питання створення при бібліотеці госпрозрахункового відділу на зразок такого, який був при Державній бібліотеці АН УРСР у Києві. На нього мали покладатися обов'язки мікрофільмування, реставрації та оправи книг, журналів і газет [2].

Однак, ці наміри не були реалізовані. Про необхідність створення дезінфекційної лабораторії (4 чол.), а також 2 секторів: реставрації і переплету (10 чол.); фотомікрофільмування (4 чол.) [30] зазначалось у перспективному плані розвитку бібліотеки на 1961–1980 рр. Однак, рішення про розширення штатних одиниць для створення групи реставрації, консервації та оправи книг, а також для фотолaboratorії документально виносять лише у 1970 р. [9].

З плином часу кількість книг, які потребували консервативних, і навіть активних втручань у фізичний стан, зростала. Певний період частину робіт з переплетення книг виконувала Обласна книжкова друкарня [62]. У квітні 1976 р. Рада при Директорові вже вкотре просить дирекцію вирішити питання про створення групи реставрації та переплету при відділі зовнішнього обслуговування [46]. Нарешті у 1980 р. створено сектор реставрації [19], а в 1988 р. — відділ реставрації та консервації рідкісних видань [69, арк. 3]. За штатним розписом від 24.03.1988 р. [69, арк. 25] відділ складався з трьох секторів: науково-дослідного (3 чол.); дезінфекції та дезінсекції книг (3 чол.); реставрації та консервації книг (8 чол.). Хоча, як свідчать архівні документи, попередньо його планувалося сформувати у тому ж 1980 р. як відділ гігієни та реставрації (7 чол.) [67]. Проте з невідомих причин відбулося розділення відділу на два сектори: гігієни (3 чол.), який належав до відділу фондів, та реставрації (4 чол.). Останній спочатку існував на правах самостійного підрозділу, а з 1986 р. ввійшов до складу відділу реставрації та поліграфії [68], котрий через два роки було розформовано на відділ реставрації та консервації рідкісних книг і відділ поліграфії та зовнішнього обслуговування [69, арк. 24, 25].

Ініціаторами їх заснування стали люди, котрим був небайдужий стан багатой книжкової і рукописної спадщини, створеної, зібраної, збереженої нашим народом протягом кількох століть. Вони прекрасно розуміли, що для розв'язання складної, комплексної проблеми тривалого зберігання рукописних документів та стародруків, рідкісних видань, карт, гравюр необхідні знаючі, достатньо підготовлені спеціалісти рідкісного фаху — реставратори книг, які вміють працювати з пергаментом, папером, шкірою. Можливо саме тому, від перших кроків зі збереження документів до організації відділу реставрації та консервації

рідкісних видань, котрий поклав початок систематичній діяльності у галузі реставрації бібліотечних фондів, пройшло аж 48 років.

Спогади співробітників, накази адміністрації, листи та низка інших матеріалів, що зберігаються в бібліотечному архіві, дозволили відновити і простежити історію розвитку служби реставрації в ЛННБУ ім. В. Стефаника, оцінити пройдений шлях і згадати тих, хто вніс свій вклад у становлення відділу й у справу збереження бібліотечних скарбів. Першими у відділ прийшли *Л. І. Розумна* [23], *В. Д. Симан* [17; 19; 24; 42], *І. М. Пукальська* [20], *Є. П. Греськів* [21; 22], *І. Г. Євтушик* [25], *О. І. Михайлишин* [26], *Л. Є. Сисак* [27], *Е. Р. Тимошенко*. Більшість з них присвятили цій справі всі наступні роки свого життя. Особливо хотілося б згадати теплим словом першого завідувача сектору реставрації книг *Василя Дмитровича Симана*. Випускник Харківського державного інституту культури у 1966 р. за спеціальністю бібліотекар та бібліограф вищої кваліфікації, він добре володів польською, чеською та німецькою мовами. У бібліотеці працював з 1976 р., спочатку на посаді головного бібліотекаря відділу обслуговування читачів, а з часу створення сектору реставрації книг у 1980 р. — очолив його. Маючи неабиякий смак і талант художника, любив займатись оформленням та виготовленням оправ для реставрованих книг. Працював на цій посаді аж до переведення його директором Львівської обласної універсальної бібліотеки у 1992 р. У пам'яті всіх, хто працював з ним, залишив світлий спогад як людина надзвичайної доброти, дуже працьовита і доброзичлива.

Створювати відділ довелось практично з нуля, не було ні спеціалістів, ні машин, ні пресів, ні матеріалів, ні реактивів, необхідних для виконання реставраційних робіт. Очолила новостворений відділ досвідчений поліграфіст *Людмила Іванівна Розумна*. Вона зуміла організувати його роботу, забезпечити матеріальну базу та навчання працівників і розпочати реставраційну практику з раритетними виданнями й документами.

До 1988 р. у бібліотеці класична реставрація перебувала на початковому етапі: сектор реставрації займався плановими палітурними роботами та поточною реставрацією і консервацією видань (книг, газет, журналів) ХХ ст. Усі вони за складом, будовою

та властивостями матеріальної основи суттєво відрізняються від давніх документів, тому необхідно було вивчати та розпочинати зовсім нову справу — реставрацію манускриптів та стародрукованих книг.

На етапі формування до відділу прийшли люди, для більшості з яких реставраційна справа була зовсім новою, адже спеціалістів з реставрації та консервації матеріальної основи книг і рукописних документів не готував жоден навчальний заклад. Тож розпочалося стажування у реставраційних майстернях та відділах із значним досвідом роботи у цій рідкісній галузі мистецтва. Навчалися спочатку у фахівців з Естонії (м. Тарту), а потім Литви (м. Вільнюс). Колеги з Прибалтики щедро передавали нам свій досвід, уміння, знання, реставраційні рецепти, ділились дефіцитними матеріалами.

Активна співпраця з колегами, черпання та втілення нових ідей в практику продовжується й досі. Співпрацюємо з Національним науково-дослідним реставраційним центром України, Центром реставрації та консервації Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського (м. Київ), Федеральним центром консервації бібліотечних фондів (м. Санкт-Петербург), відділами реставрації Всеросійської бібліотеки іноземної літератури ім. М. І. Рудоміно (м. Москва), Бібліотеки Російської академії наук (м. Санкт-Петербург), Національної бібліотеки Польщі (м. Варшава), Народного закладу ім. Оссолінських у Вроцлаві (Польща), а також багатьма науковими установами та навчальними закладами м. Львова.

Період становлення відділу — це період пошуку найбільш раціональних реставраційних розв'язків, спроба охопити максимальне коло невідкладних завдань, пов'язаних із збереженістю фондів бібліотеки. Практично з нуля довелось формувати матеріальну базу відділу. Необхідні реставраційні матеріали, обладнання доводилось шукати чи пристосовувати самим. Неможливість придбання потрібного устаткування наштовхнуло на думку про розробку свого, вітчизняного. У співпраці з лабораторією розроблення поліграфічного обладнання Українського науково-дослідного інституту поліграфічної промисловості ім. Т. Шевченка було створено комплект інструментарію та пристроїв для здійснення реставраційних процесів. Сьогодні

ці розробки викликають зацікавлення і потрібні різним реставраційним робітням України.

Непростим було і кадрове питання. Тому значна увага постійно надавалася як підбору, так і плеканню спеціалістів. Не всі, хто приходив у наш відділ, витримали це непросте випробування фахом, адже він вимагає великої витримки та самовідданої любові до своєї справи, до витворів чіхось рук, задумів, естетичних уподобань, які необхідно відновити у первісній красі. І немає помилок настільки небезпечних, ніж помилки реставраторів, оскільки вони залишаються жити на цілі століття. Тож сучасному реставраторові необхідні знання про хімічні властивості матеріалів, використаних при виготовленні документів, про процеси старіння, які відбулися в них за час тривалого зберігання, про типи пошкоджень, які спричинили руйнування, ну і звичайно, знання історичного матеріалознавства, історії книги, інтролігаторства. Саме тому більшість наших працівників мають вищу освіту, яка певним чином допомагає у розумінні та розв'язанні практичних реставраційних проблем. У різні роки стали реставраторами поліграфісти *Є. П. Греськів, О. О. Буракевич, Б. Б. Цепкова, Н. С. Погонець, В. О. Лисенбарт* та хіміки *І. Г. Євтушик, Г. Є. Дьякова, Л. С. Дзендзелюк і Н. В. Савчин*.

Підбір кадрів, нагромадження реставраційного досвіду стали основою роботи відділу у перші роки його становлення. Необхідно було рятувати одночасно значну кількість об'єктів. Вже тоді визначились основні напрями діяльності зі збереження фондів бібліотеки: реставрація та консервація книг, гравюр, рукописів, карт, моніторинг режимів зберігання, боротьба з біологічними пошкодженнями. Два останні аспекти були і залишаються головними у роботі працівників сектору гігієни, або, як його ще часом називають у відділі, служби безпеки з надзвичайних ситуацій: *К. М. Сидор, Г. М. Стецко, А. І. Преподобної, М. М. Малішевського, О. С. Ільницької, І. М. Гапук* та ін., працюючі руки яких завжди готові прийти на допомогу пошкодженим, ураженим книгам.

Специфіка роботи реставраторів спочатку полягала у демонтажі та повній реставрації книги, починаючи від першої сторінки книжкового блоку і завершуючи оправою. Через деякий час виробилася певна спеціалізація. Так *Л. Є. Сисак*, художник

за фахом, займається реставрацією гравюр та акварелей. Вона відреставрувала гравюри К. Ауера, А. Лянге, А. Горчинського, Н. Орди, А. Пилиховського, альбоми малюнків Я. Матейка, І. Васильківського, І. Козака та інші мистецькі роботи. Художник-реставратор *М. В. Добрецова* (нині реставратор Музею книги у м. Києві) здійснювала реставрацію карт. Сьогодні її виконує провідний художник-реставратор *М. О. Шлюсар*. Серед відреставрованих — карти А. Ортелія (Антверпен, 1590 р.); С. Мюнстера (Базель, 1540–1550 рр.); П. Шенка і Г. Валька (Амстердам, 1686 р.); Ф. де Віта (Амстердам, 1688 р.); Львова 1526 р.; Причорномор'я України 1590 р.; Німеччини 1595 р.; України 1650 р. та ін.

Досить важливий напрям реставраційної практики — відновлення оправи книги. Задля збереження автентичності манускрипту чи стародруку його реставрована чи реконструйована оправа повинна відповідати періоду створення документа. Тому інтролігаторською справою займається досвідчений фахівець (провідний художник-реставратор *А. Б. Макаровський*), який вивчає основні принципи та прийоми виготовлення оправ різних типів та періодів, розробляє методики їх реставрації. Нещодавно він проходив стажування в Інституті реставрації Австрійської національної бібліотеки (м. Відень) та в Національному закладі ім. Оссолінських (м. Вроцлав, Польща). А. Макаровський відновив оправи рукописних книг та стародруків: шкіряні оправи до рукописів XVII ст. «Ірмологіон» та «Апостол», празького видання «Біблії рускої» Франциска Скорини (1518 р.), заблудівського «Євангелія Учительного», який надрукував Ів. Федоров у 1569 р., (від оправи залишилися лише фрагменти і для реконструкції була проведена велика пошукова робота) та інших раритетів.

Визначилася також спеціалізація з реставрації паперу рукописів та стародруків. Нині рукописними документами займаються *Є. П. Греськів* (зав. сектору реставрації) та провідні художники-реставратори *А. Й. Гринів* й *І. М. Пігель*, а над реставрацією стародрукованих книг працюють *Н. В. Савчин*, *І. В. Кундис* та *М. М. Розумна*. У відділі відреставровано рукописні документи XV–XIX ст. на папері, пергаментні дипломи і грамоти XV–XIX ст., рукописні книги (XV–XVIII ст.), стародруки, рідкісні видання, друковані документи XVI–XIX ст. Серед відреставрованих робіт —

книги, створені у Львові, Києві, Чернігові, Острозі, Заблудові, Почаєві, Уневі, Дермані, Стратині, Москві, Вільні, Венеції, Римі, Празі. Документи, які відреставрували працівники відділу, неодноразово експонувались на виставках не тільки у Львові, але й у Польщі, Австрії, США, Франції.

З року в рік підвищується досвід реставраторів, зростає складність робіт, опробовуються нові матеріали, засоби, відпрацьовуються методики і рецепти. Сектор реставрації здійснює велику дослідницьку і практичну роботу. Підійшовши до проблем консервації та реставрації книг і рукописних документів з наукової точки зору, відділівці зуміли за досить короткий проміжок часу і скромними засобами досягти високого рівня майстерності: відреставровано більше 100 стародруків, 35 рукописних документів на пергаменті, 160 унікальних рукописних пам'яток XV–XIX ст., близько 1 500 гравюр, малюнків, акварелей, карт, атласів XV–XVII ст., а також багато рідкісних книг, підшивок газет, журналів та афіш кінця XIX — початку XX ст. Звичайно, що це лише мізерна частка тих пам'яток історії, мистецтва та культури, які ще чекають тепла реставраторських рук, щоб знову ожити і надалі служити людям.

За всією практичною роботою чітко простежується її науково обґрунтований характер. Дуже часто карти, гравюри, рукописи, книги, які потрапляють до нас на реставрацію, є об'єктами, які потребують розробки конкретних, виважених планів проведення реставраційних операцій, вимагають творчого підходу, бо містять багатий матеріал для майбутніх досліджень та роздумів науковців. Тому перед виконанням консервації завжди здійснюються дослідження пам'яток писемності та друку, вивчається фізичний стан їх матеріальної основи, розробляються методики реставрації. Цим займається науково-дослідна лабораторія, яка почала працювати з 1989 р. Біологічні дослідження документів, які потрапляли на реставрацію, започаткувала біолог *Е. Р. Тимошенко*, яка вивчала види грибів, виявлених на реставрованих документах, встановлювала їх життєздатність, розробляла способи їх усунення та методи боротьби з ними.

Співробітники лабораторії працюють у тісному контакті з реставраторами. Тематика багатьох дослідницьких робіт, які ми

проводимо, підказана практичними потребами реставрації та консервації. Розроблені методики, рецепти, технологічні прийоми перевіряються на експериментальних зразках і тільки після цього впроваджуються у практику.

Кожна пам'ятка проходить обстеження з метою визначення ступеня пошкодження і підбору оптимальних способів та методів консервації. Документи на паперовій основі тестують на довжину волокон, кислотність паперу, товщину, структуру волокна, аналізують забруднення. Майже завжди проводиться експертиза стану тексту з обов'язковим аналізом засобів письма та визначенням класу, типу чорнила і барвників. У кожному окремому випадку попереднє обстеження документа — це своєрідне наукове дослідження з висновками і рекомендаціями з вибору реставраційних матеріалів та використання відповідних технологій.

Велика пошукова та експериментальна робота, яка тривала протягом декількох років, полягала у вивченні можливості використання рослинних екстрактів у реставрації. Досліджено і розроблено методики очищення та зміцнення старого паперу, а також способи тонування реставраційних матеріалів.

Надання відділу наукового статусу у квітні 1999 р. [28] зумовило необхідність перегляду його творчих планів, спрямування їх на поглиблене вивчення особливостей реставрації і консервації матеріалів та об'єктів, суміжних з паперовою основою раритетних видань. Зокрема маємо справу з документами на різноманітній матеріальній основі: папері, шкірі, пергаменті, тканинах, а також з фарбами, чорнилом та клеями різних типів. Це зобов'язує науково-обгрунтовано виконувати роботи, спрямовані на збереження багатой писемної спадщини.

З 2001 р. відділом керує *Л. М. Льода*. Сьогодні співробітники відділу працюють над науково-дослідною темою «Особливості збереження, консервації та реставрації рідкісних видань з фондів ЛННБУ ім. В. Стефаніка». Дослідження мають науково-практичне спрямування і пов'язані з проведенням профілактичних заходів, які забезпечують збереження фондів та відновлення пошкоджених матеріалів рукописних і друкованих документів. Мета роботи — забезпечити збереженість документів шляхом зниження впливу факторів, які негативно позначаються

на матеріальній основі видань і сприяють їх руйнуванню. Тематика досліджень зосереджена на проблемах, які стосуються методик збереження документних фондів бібліотеки, аналізі сучасного стану консерваційної справи та визначенні можливих перспектив розвитку у цьому напрямі. Творчий контакт дослідників з практиками дозволяє успішно вирішувати не тільки вузькоспеціальні завдання, які торкаються реставрації конкретних об'єктів на папері, пергаменті чи шкірі, але й дає змогу розробляти специфічні методики здійснення реставраційних та консерваційних операцій. Так, наприклад, співробітники лабораторії розробили і впровадили в практику методики очищення та дезінфекції мармурових скульптур XIX ст., котрі зберігаються у відділенні «Палац мистецтв імені Тетяни та Омеляна Антоновичів», а також виготовлення пергаменту, декоративних паперів, реконструкція капталів різних епох.

Хімічне спрямування досліджень покликане вирішувати повсякденні завдання, які виникають при поточних реставраційних роботах. До них належать: пошук оптимальної рецептури реставраційних клеїв для різних видів паперу, пергаменту та шкіри; розробка способів усунення різноманітних забруднень; дослідження впливу використовуваних реагентів на папір, тексти та шкіру; вивчення зміцнювальної дії розчинів деяких природних та синтетичних полімерів; укладання рецептур миючих сумішей і композицій для пом'якшення шкіри та пергаменту; проведення синтезів стабілізуючих, нейтралізуючих сполук; вивчення процесів старіння різних видів паперу під впливом температури, вологості, світла тощо. Співробітники науково-дослідної лабораторії займались також дослідженням способів нейтралізації та стабілізації кислотності документів. Вони випробували і впровадили у практику декілька реагентів, що дозволило значно загальмувати процеси природного старіння паперу. Розв'язання цих завдань суттєво покращує технологію виконання реставраційних процесів.

Дотримання норм зберігання є одним із найважливіших аспектів збереженості книг, на чому вперше заострилась увага ще в 1952 р. [1]. Створення оптимального режиму зберігання, тобто запобігання шкідливому впливу коливань параметрів зовнішнього

повітря, сприяє стабілізації фізико-механічних властивостей матеріальної основи видань на тривалий час. Не слід забувати і про те, що для реставрації манускриптів, стародруків, карт, гравюр необхідно знати історію змін мікроклімату, в якому вони перебували протягом тривалого часу. З 1991 р. проводиться систематичний контроль за температурою та вологістю в усіх сховищах, де зберігаються цінні видання.

Велике значення має профілактика біопшкоджень книг. У книгосховищах проводяться періодичні обстеження, під час яких виявляються книги з підозрою на ураженість, відбираються проби з метою встановлення життєздатності міцелію та визначення видів мікроміцетів. У випадку виявлення біологічних шкідників проводяться роботи з дезінфекції та дезінсекції документів. Фонди, в яких було виявлено уражені книжки, перебувають під постійним наглядом провідного інженера *I. В. Кундис*. Обстежуючи книгосховища, вона складає детальні рекомендації, робочі інструкції з конкретних питань для покращання умов зберігання, підтримання оптимальних кліматичних режимів, проведення гігієнічного прибирання та дезінфекційних і дезінсекційних заходів.

Результати науково-дослідної роботи працівників відділу публікуються у багатьох виданнях, присвячених питанням реставраційної та бібліотечної справи. Співробітники відділу беруть участь та виступають з доповідями на крайових і міжнародних конференціях, семінарах.

Збереження документних фондів бібліотеки — одна з найважливіших проблем теорії та практики бібліотечної справи. Враховуючи аспекти тривалої історії формування фондів нашої Бібліотеки, зрозуміло, що коло завдань, які стоять перед відділом, досить широке. Стан фондів часто вимагає прийняття оперативних нетрадиційних розв'язків, численних контактів з іншими науковими установами. Перспективні плани роботи відділу включають розширення діяльності, направленої на новітні методи забезпечення документів від руйнування, та вимагають концентрації зусиль навколо головного напрямку нашої діяльності — захистити і зберегти найцінніший національний скарб — інформацію про історію, науку, мистецтво, культуру людства та нашого народу зокрема.

1. Акт обстеження кабінету мистецтва Бібліотеки Львівського філіалу Академії Наук УРСР. 1952 р. // ЛННБУ ім. В. Стефаника. Архів. — Оп. 1, од. зб. 380. — Арк. 16.
2. Висновки комісії президії АН УРСР про роботу ЛБ АН УРСР у 1959 р. // ЛННБУ ім. В. Стефаника. Архів. — Оп. 1, од. зб. 822. — Арк. 15.
3. Довідка про перевірку роботи ЛНБ ім. В. Стефаника АН УРСР від 25 травня 1976 р. // ЛННБУ ім. В. Стефаника. Архів. — Оп. 1, од. зб. 2162. — Арк. 4.
4. Засідання комісії 15.02.1940 р. для обговорення структури бібліотеки // ЛННБУ ім. В. Стефаника. Архів. — Оп. 1, од. зб. 6. — Арк. 32.
5. Звіт за роботу відділу рукописів у 1960 р. // ЛННБУ ім. В. Стефаника. Архів. — Оп. 1, од. зб. 910. — Арк. 5.
6. Звіт про роботу відділу стародруків Львівського Філіалу Бібліотеки Академії Наук УРСР за 1 півріччя 1947 р. // ЛННБУ ім. В. Стефаника. Архів. — Оп. 1, од. зб. 122. — Арк. 28.
7. Звіт про роботу відділу стародруків Львівської філії Бібліотеки АН УРСР за 1948 р. // ЛННБУ ім. В. Стефаника. Архів. — Оп. 1, од. зб. 162. — Арк. 9, 110.
8. Звіт про роботу Львівської державної наукової бібліотеки Академії наук УРСР за 1969 р. // ЛННБУ ім. В. Стефаника. Архів. — Оп. 1, од. зб. 1526. — Арк. 43.
9. Краткий отчет о деятельности Львовской государственной научной библиотеки Академии наук УССР в 1970 г. // ЛННБУ ім. В. Стефаника. Архів. — Оп. 1, од. зб. 1605. — Арк. 7.
10. Лист № 890 від 23.11.1964 // ЛННБУ ім. В. Стефаника. Архів. — Оп. 1, од. зб. 1120. — Арк. 19, 20, 24.
11. Наказ № 185 від 25.10.1949 // ЛННБУ ім. В. Стефаника. Архів. — Оп. 1, од. зб. 203. — Арк. 226.
12. Наказ № 46 від 12.02.1953 // ЛННБУ ім. В. Стефаника. Архів. — Оп. 1, од. зб. 425. — Арк. 47.
13. Наказ № 105 від 27.06.1964 // ЛННБУ ім. В. Стефаника. Архів. — Оп. 1, од. зб. 1116. — Арк. 123.
14. Наказ № 1 від 04.01.1965 // ЛННБУ ім. В. Стефаника. Архів. — Оп. 1, од. зб. 1206. — Арк. 1.
15. Наказ № 209 від 12.10.1966 // ЛННБУ ім. В. Стефаника. Архів. — Оп. 1, од. зб. 1279. — Арк. 242.
16. Наказ № 29 від 19.02.1970 // ЛННБУ ім. В. Стефаника. Архів. — Оп. 1, од. зб. 1592. — Арк. 251.
17. Наказ № 314 від 31.12.1976 // ЛННБУ ім. В. Стефаника. Архів. — Оп. 1, од. зб. 2161. — Арк. 171.

18. Наказ № 312 від 3.12.1979 // ЛННБУ ім. В. Стефаника. Архів. — Оп. 1, од. зб. 2286. — Арк. 70.
19. Наказ № 1а від 02.01.1980 // ЛННБУ ім. В. Стефаника. Архів. — Оп. 1, од. зб. 2325. — Арк. 2.
20. Наказ № 266 К від 01.09.1980 // ЛННБУ ім. В. Стефаника. Архів. — Оп. 1, од. зб. 2327. — Арк. 41.
21. Наказ № 47 від 02.02.1988 // ЛННБУ ім. В. Стефаника. Архів. — Оп. 1, од. зб. 2636. — Арк. 49.
22. Наказ № 109 від 07.04.1988 // ЛННБУ ім. В. Стефаника. Архів. — Оп. 1, од. зб. 2636. — Арк. 121.
23. Наказ № 188 від 01.07.1988 // ЛННБУ ім. В. Стефаника. Архів. — Оп. 1, од. зб. 2636. — Арк. 210.
24. Наказ № 251 від 16.08.1988 // ЛННБУ ім. В. Стефаника. Архів. — Оп. 1, од. зб. 2636. — Арк. 272.
25. Наказ № 254 від 17.08.1988 // ЛННБУ ім. В. Стефаника. Архів. — Оп. 1, од. зб. 2636. — Арк. 275.
26. Наказ № 359 від 05.12.1988 // ЛННБУ ім. В. Стефаника. Архів. — Оп. 1, од. зб. 2637. — Арк. 95.
27. Наказ № 361 від 05.12.1988 // ЛННБУ ім. В. Стефаника. Архів. — Оп. 1, од. зб. 2637. — Арк. 98.
28. Наказ № 16 від 26.03.1999 // ЛННБУ ім. В. Стефаника. Архів. — Оп. 1, од. зб. 2962. — Арк. 21.
29. Наказ № 1 начальника об'єкту бібліотеки АН УРСР від 23.06.1941 // ЛННБУ ім. В. Стефаника. Архів. — Оп. 1, од. зб. 42. — Арк. 135.
30. Перспективний план розвитку бібліотеки на 1961–1980 рр. // ЛННБУ ім. В. Стефаника. Архів. — Оп. 1, од. зб. 930. — Арк. 3, 17.
31. План роботи відділу рукописів на 1978 р. // ЛННБУ ім. В. Стефаника. Архів. — Оп. 1, од. зб. 2268. — Арк. 18.
32. План роботи відділу фондів та обслуговування читачів на 1956 рік // ЛННБУ ім. В. Стефаника. Архів. — Оп. 1, од. зб. 617. — Арк. 57-69.
33. План роботи кабінету мистецтва ЛБ АН УРСР на 1954 рік // ЛННБУ ім. В. Стефаника. Архів. — Оп. 1, од. зб. 495. — Арк. 58-69.
34. План роботи картосховища ЛБ АН УРСР на 1956 р. // ЛННБУ ім. В. Стефаника. Архів. — Оп. 1, од. зб. 617. — Арк. 72.
35. План роботи ЛДНБ на 4 квартал 1965 р. // ЛННБУ ім. В. Стефаника. Архів. — Оп. 1, од. зб. 1215. — Арк. 69.
36. План роботи Львівської Філії Бібліотеки Академії Наук УРСР 1947–1950 р. (проект) // ЛННБУ ім. В. Стефаника. Архів. — Оп. 1, од. зб. 120. — Арк. 2, 13.
37. План роботи НОП ЛНБ ім. В. Стефаника АН УРСР на 1979 р. // ЛННБУ ім. В. Стефаника. Архів. — Оп. 1, од. зб. 2288. — Арк. 7.

38. План роботи сектору резервного та обмінного фонду літератури ЛБ АН УРСР на 1954 р. // ЛННБУ ім. В. Стефаника. Архів. — Оп. 1, од. зб. 495. — Арк. 36, 213.
39. План роботи сектору резервного та обмінного фонду літератури ЛБ АН УРСР на 1956 р. // ЛННБУ ім. В. Стефаника. Архів. — Оп. 1, од. зб. 617. — Арк. 24.
40. Положення про відділ рукописів Львівської філії Бібліотеки АН УРСР 1940 р. // ЛННБУ ім. В. Стефаника. Архів. — Оп. 1, од. зб. 27. — 6 арк.
41. Положення про відділ рукописів на 1950 р. // ЛННБУ ім. В. Стефаника. Архів. — Оп. 1, од. зб. 472. — Арк. 3.
42. Приказ № 120 от 14.04.1988 // ЛННБУ ім. В. Стефаника. Архів. — Оп. 1, од. зб. 2636. — Арк. 136.
43. Протокол № 4 виробничої наради працівників Львівської бібліотеки АН УРСР при директорі від 28.03.1957 // ЛННБУ ім. В. Стефаника. Архів. — Оп. 1, од. зб. 692. — Арк. 14.
44. Протокол виробничої наради працівників ЛБ АН УРСР при директорі від 14.12.1960 // ЛННБУ ім. В. Стефаника. Архів. — Оп. 1, од. зб. 873. — Арк. 67.
45. Протокол № 1 виробничої наради працівників ЛБ АН УРСР при директорі від 14.02.1961 // ЛННБУ ім. В. Стефаника. Архів. — Оп. 1, од. зб. 935. — Арк. 1.
46. Протокол № 4 засідання Ради при директорі ЛНБ ім. В. Стефаника АН УРСР від 23.04.1976 // ЛННБУ ім. В. Стефаника. Архів. — Оп. 1, од. зб. 2165. — Арк. 33-37.
47. Річний звіт про виконання плану роботи за 1965 р. // ЛННБУ ім. В. Стефаника. Архів. — Оп. 1, од. зб. 1247. — Арк. 5.
48. Річний звіт про виконання плану роботи за 1970 р. // ЛННБУ ім. В. Стефаника. Архів. — Оп. 1, од. зб. 1646. — Арк. 8.
49. Річний звіт про роботу бібліотеки за 1954 р. // ЛННБУ ім. В. Стефаника. Архів. — Оп. 1, од. зб. 501. — Арк. 71.
50. Річний звіт про роботу бібліотеки за 1957 р. // ЛННБУ ім. В. Стефаника. Архів. — Оп. 1, од. зб. 696. — Арк. 85.
51. Річний звіт про роботу бібліотеки за 1959 р. // ЛННБУ ім. В. Стефаника. Архів. — Оп. 1, од. зб. 818. — Арк. 38.
52. Річний звіт про роботу бібліотеки за 1961 р. // ЛННБУ ім. В. Стефаника. Архів. — Оп. 1, од. зб. 939. — Арк. 41.
53. Річний звіт про роботу бібліотеки за 1965 р. // ЛННБУ ім. В. Стефаника. Архів. — Оп. 1, од. зб. 1217. — Арк. 56.
54. Річний звіт про роботу бібліотеки за 1968 р. // ЛННБУ ім. В. Стефаника. Архів. — Оп. 1, од. зб. 1446. — Арк. 69.

55. Річний звіт про роботу Музею книги, виконану за 1948 р. // ЛННБУ ім. В. Стефаника. Архів. — Оп. 1, од. зб. 195. — Арк. 4.
56. Річний звіт про фінансово-господарську діяльність бібліотеки за 1976 р. // ЛННБУ ім. В. Стефаника. Архів. — Оп. 1, од. зб. 2201. — Арк. 30.
57. Річний план роботи адміністративно-господарського відділу на 1957 р. // ЛННБУ ім. В. Стефаника. Архів. — Оп. 1, од. зб. 745. — Арк. 1-3.
58. Розпорядження № 10 по ЛБ АН УРСР від 2.06.1955 // ЛННБУ ім. В. Стефаника. Архів. — Оп. 1, од. зб. 553. — Арк. 10.
59. Соціалістичні зобов'язання відділу рукописів ЛДНБ на 1968 рік // ЛННБУ ім. В. Стефаника. Архів. — Оп. 1, од. зб. 1484. — Арк. 1.
60. Соціалістичні зобов'язання відділу рукописів ЛДНБ на 1970 рік // ЛННБУ ім. В. Стефаника. Архів. — Оп. 1, од. зб. 1645. — Арк. 3, 4.
61. Список методичних семінарів, проведених у відділеннях та кабінетах ЛБ АН УРСР у 1959 році // ЛННБУ ім. В. Стефаника. Архів. — Оп. 1, од. зб. 817. — Арк. 142.
62. Список підвітних осіб по рахунку № 160, а також дебіторів та кредиторів по рахунку № 178 на 1.01.1968 // ЛННБУ ім. В. Стефаника. Архів. — Оп. 1, од. зб. 1437. — Арк. 17.
63. Цифрові показники роботи Львівської державної наукової бібліотеки Академії наук УРСР за 1969 рік // ЛННБУ ім. В. Стефаника. Архів. — Оп. 1, од. зб. 1526. — Арк. 49.
64. Штатний розпис БАН УРСР на 1945 р. // ЛННБУ ім. В. Стефаника. Архів. — Оп. 1, од. зб. 74. — Арк. 3.
65. Штатний розпис і кошторис адміністративно-господарських управлінських видатків на 1940 р. // ЛННБУ ім. В. Стефаника. Архів. — Оп. 1, од. зб. 40. — Арк. 3.
66. Штатное расписание Библиотеки АН УССР в г. Львове на 1947 р. // ЛННБУ ім. В. Стефаника. Архів. — Оп. 1, од. зб. 155. — Арк. 14.
67. Штатное расписание. Львовская научная библиотека им. В. Стефаника Академии наук УССР на 1980 р. // ЛННБУ ім. В. Стефаника. Архів. — Оп. 1, од. зб. 2363. — 9 арк.
68. Штатное расписание. Львовская научная библиотека им. В. Стефаника Академии наук УССР на 1986 р. // ЛННБУ ім. В. Стефаника. Архів. — Оп. 1, од. зб. 2590. — Арк. 8.
69. Штатное расписание. Отдел реставрации и консервации книг Львовской научной библиотеки им. В. Стефаника АН УРСР на 1988 г. // ЛННБУ ім. В. Стефаника. Архів. — Оп. 1, од. зб. 2671. — 103 арк.